

7.5 Hva har du lært?

Det er to hovedforklaringer på de store forskjellene i arbeidsledighet mellom land og over tid. Den ene er at *arbeidsledigheten følger konjunkturutviklingen*, slik at en nedgang i økonomien fører til redusert sysselsetting og økt arbeidsledighet. Den andre hovedforklaringen er at arbeidsmarkedet fungerer dårlig i noen land, slik at *likevektsledigheten er høy*.

Likevektsledigheten er det ledighetsnivået som gjør at lønns- og prisveksten er stabil. Likevektsledigheten er høy i land der det er stor mistilpasning mellom arbeids-søkernes kvalifikasjoner og de kravene bedriftene stiller, og i land der lønnsdannelsen gir høyt lønnspress.

Arbeidsledigheten kan dekomponeres i likevektsledigheten og konjunkturledigheten.

Arbeidsledighet = likevektsledighet + konjunkturledighet

Svingningene i konjunkturledigheten forklarer vi med de faktorene vi studerer i Keynes-modellene, det vil si svingninger i samlet etterspørsel.

Likevektsledigheten kan dekomponeres i friksjonsledighet, det vil si kortvarig ledighet, som skyldes at det tar tid før arbeidssøkerne finner de ledige stillingene, og strukturledighet, som er mer omfattende og langvarig misforhold mellom arbeids-søkernes kvalifikasjoner og arbeidsgivernes behov.

Likevektsledighet = friksjonsledighet + strukturledighet

I de fleste europeiske land, inklusiv Norge, får det store flertallet av arbeidstakerne sin lønn bestemt gjennom **kollektive forhandlinger** mellom en arbeidstakerorganisasjon (fagforening) og en arbeidsgiverorganisasjon. Slike forhandlinger kan skje på ulike nivåer – i bedriften, i bransjen, eller på nasjonalt nivå. Men det er også mange arbeidstakere i bedrifter der det er *arbeidsgiveren som bestemmer lønnen*.

I Norge starter lønnsoppgjøret om våren, ved forhandlinger mellom LO og NHO sentralt, eller mellom et av forbundene i LO, Fellesforbundet, og Norsk Industri. Det avtaleområdet som forhandles først, blir kalt **frontfaget**, og forhandlingsresultatet her fungerer som en retningslinje for lønnsforhandlingene i resten av økonomien. Dette blir ofte omtalt som **frontfagsmodellen**, og hensikten er at lønnsveksten i økonomien skal bli bestemt av hvor høye lønninger bransjer som har utenlandske konkurrenter, såkalt konkurranseutsatt sektor, kan tåle.

Lønnskurven viser hvilken reallønn lønnsdannelsen gir. Den er en funksjon av forventet produktivetsnivå, A^e , arbeidsledigheten, u , og institusjonelle forhold i arbeidsmarkedet, som system for ledighetstrygd, organisasjonsprosent og dekningsgrad av kollektive forhandlinger samt graden av koordinering i lønnsdannelsen. Disse er oppsummert i parameteren z^w . Lønnskurven er en fallende kurve i et $(u, W/P)$ -diagram.

Priskurven viser hvilken reallønn som følger fra bedriftens prissetting. Siden bedriftene setter prisen som et fast påslag på grensekostnaden, og vi antar en lineær produktfunksjon med konstant grensekostnad, blir priskurven en horisontal linje i et $(u, W/P)$ -diagram.

$$\text{Lønnskurven: } \frac{W}{P^e} = A^e W(u, z^w) \quad \text{Reallønn} = \text{forventet produktivitet} \cdot \text{lønnsfunksjon}$$

$$\text{Priskurven: } \frac{W}{P} = \frac{A}{1 + \mu} \quad \text{Reallønn} = \frac{\text{produktivitet}}{1 + \text{pris påslag}}$$

Likevektsledigheten, u^n , er gitt ved skjæringspunktet mellom lønnskurven og priskurven:

$$\frac{A}{1 + \mu} = \frac{W}{P} = A W(u^n, z^w)$$

Likevektsledigheten avhenger av posisjonen på lønns- og priskurven. Likevektsledigheten er høyere, jo

- større lønnspressfaktorene z^w er
- større påslagsfaktoren μ er, det vil si jo lavere priskurven ligger i diagrammet

8.6 Hva har du lært?

Lønningene øker dersom forventet prisnivå og/eller forventet produktivitet øker, eller dersom arbeidsledigheten er lavere enn likevektsledigheten, u^n

$$\frac{\Delta W}{W} = \frac{\Delta P^e}{P} + \frac{\Delta A^e}{A} - b(u - u^n).$$

Med ord:

Lønnsvekst = forventet prisvekst + forventet produktivitsvekst $- b \cdot$ ledighetsgap

Bedriftenes prissetting innebærer at prisveksten er lik lønnsveksten minus produktivitsveksten, noe som gir en negativ sammenheng mellom inflasjonen, $\pi = \Delta P/P$, og arbeidsledigheten, u , gjerne omtalt som en **Phillips-kurve**:

$$\pi = \pi^e - b(u - u^n) + z^\pi, \quad \text{der } z^\pi = \Delta A^e/A - \Delta A/A + \text{andre prislefaktorer}$$

z^π fanger opp andre faktorer som påvirker inflasjonen. Hvis aktørene i økonomien har **adaptive prisforventninger**, slik at de tror inflasjonen i år blir like høy som i fjor, vil myndighetene i noe tid kunne holde arbeidsledigheten lavere enn likevektsledigheten gjennom ekspansiv finans- eller pengepolitikk. Dette vil imidlertid føre til at Phillips-kurven flytter seg opp i diagrammet, slik at inflasjonen stadig øker. På lang sikt vil Phillips-kurven dermed være loddrett, slik at det ikke er mulig å holde arbeidsledigheten lavere enn likevektsledigheten på varig basis.

På kort sikt blir arbeidsledigheten bestemt av den samlede etterspørselen og konjunktursituasjonen.

Hvis arbeidsledigheten avviker fra likevektsledigheten, vil tre typer mekanismer bidra til at ledigheten beveger seg mot sitt likevektsnivå, u^n :

- Etterspørselssjokkene er midlertidige og forsvinner av seg selv.
- Mekanismer i økonomien kan respondere på høy eller lav ledighet. For eksempel gir lav ledighet høy lønnsvekst og høy realkapital, noe som fører til bedriftene ønsker å erstatte arbeidskraft med kapital.
- Den økonomiske politikken tar sikte på å stabilisere BNP nær sitt potensielle nivå og dermed ledigheten nær likevektsnivået.

Phillips-kurven kan også uttrykkes ved å erstatte arbeidsledigheten med BNP-gapet:

$$\pi = \pi^e + \beta \frac{Y - Y^n}{Y^n} + z^\pi$$

der $\beta = b \frac{Y^n}{AL}$ viser økningen i inflasjonen dersom BNP-gapet øker med en enhet.

Inflasjon = forventet inflasjon + $\beta \cdot$ BNP-gap + inflasjonssjokk

Inflasjonen avhenger dermed av tre faktorer:

- **Forventet inflasjon**, π^e , fører til høyere inflasjon fordi partene i lønnsdannelsen er opptatt av reallønnen, og dermed vil ha kompensasjon for prisstigningen.
- **BNP-gapet**, $(Y - Y^n)/Y^n$. Når BNP-gapet er større enn null, er arbeidsledigheten lavere enn likevektsledigheten, noe som vil bidra til økt lønnsvekst og dermed økt inflasjon.
- **Midlertidige inflasjonssjokk**, z^π . Hvis produktivetsveksten er lavere enn forventet, eller hvis prisene på energi eller andre råvarer stiger mer enn forventet, vil dette slå ut i høyere inflasjon.

